

คนรักต้นไม้ทำอะไรแก่สังคมและตนเองบ้าง

..... ระบุที่ สำคัญ

ผู้เขียนเคยกล่าวไว้ในที่ต่าง ๆ หลายแห่งว่า "บุคคลิกรักต้นไม้จากใจจริง ย่อมสานความรักถึงเพื่อนมนุษย์อย่างเป็นธรรมชาติ ส่วนผู้ที่ปากกล่าวว่ารักต้นไม้แต่ยังคงคิดเอารักเขาเปรียบคนอื่น ย่อมช่วยให้อ่านถึงความจริงได้ว่าความรักต้นไม้ของคุณลักษณะนี้ มีการแฝงเอาผลประโยชน์ส่วนตัวเข้าไว้ด้วย หากไม่ได้รับสิ่งที่คาดหวังซึ่งคนชุกช่อนไว้ภายใต้ความรักต้นไม้ ก็จะมีรามือไปในที่สุดด้วยข้ออ้างเหตุผลต่าง ๆ สุดท้ายจะมาได้ภายในสายตาคอนสัน

.....

"คนรักต้นไม้ทำอะไรแก่สังคมและตนเองบ้าง" เป็นคำถามที่ท้าทายต่อการนำมาคิด เพื่อค้นหาคำตอบให้ถึงที่สุด ซึ่งผู้เขียนคิดว่าน่าจะได้ประโยชน์ทั้งแก่ตัวเองและผลอันน่าจะเป็นปรากฏแก่สังคมผู้วิถีทางที่สร้างสรรค์ร่วมกัน เป็นหนึ่งเดียวได้

อนึ่ง หากแต่ละคนไม่เห็นแก่ตัวจนเกินเหตุและผลก็น่าจะหาคำตอบได้ถึงความจริงด้วยตนเองในฐานะที่ทุกคนดำรงชีวิตโดยมีวิชาชีพต่างยืนอยู่บนแผ่นดินและกระแสการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมเดียวกัน จึงน่าจะมีรากฐานจิตใจเชื่อมโยงถึงกันอย่างไม่น่าจะปฏิเสธได้ แม้จะแตกต่างกันด้วยรูปลักษณะของสิ่งซึ่งเป็นเงื่อนไข

ดังนั้น แต่ละคนผู้ซึ่งชีวิตมีดอกาสเติบโตขึ้นมา จึงน่าจะสนใจเรียนรู้เหตุและผลจากรากฐานตนเองให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น เพื่อหวังวิถีชีวิตซึ่งมีความชัดเจนมากขึ้นด้วยการนำปฏิบัติ อยู่กับเหตุและผล ตามความหมายของคำกล่าวที่เน้นความสำคัญของการ**"พึ่งตนเอง"** ซึ่งจะนำไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกันระหว่างคนกับต้นไม้ รวมทั้งคนกับคนและสานต่อไปถึงคนกับสังคมอย่างเป็นธรรมชาติ เนื่องจากยามใดที่สังคมเกิดปัญหาย่อมส่งผลกระทบต่อ

"ผู้เขียนรู้สึกว่าการนี้ เป็นจังหวะที่ดีเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจกำลังทรุดตัวลงไปมากและยังจะมากยิ่งขึ้นไปอีก เนื่องจากคนส่วนใหญ่ ยิ่งระคับสูงขึ้น ยิ่งคงจะจากความเห็นแก่ตัวได้ยากมากขึ้น" แต่ก็มีคนจากอีกด้านหนึ่งซึ่งสำคัญได้ถึงระดับหนึ่งแล้วไม่ว่ามีมากมีน้อย

ส่วนที่กอบโกยเงินและวัตถุไว้อย่างมากมาย และยังคงคิดว่าตนจะรอดไปได้ ในขณะที่สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงขยายกรอบออกสู่ด้านกว้าง จึงคงจำต้องแสดงมายาภาพต่อไปอีก หากผู้ใดรู้และเชื่อในสังขธรรมย่อมไม่คิดอิจฉาหรือน้อยใจตัวเอง หากควรภูมิใจว่า **"เราสามารถรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้อย่างมั่นคง แม้สังคมจะวิกฤตมากแค่ไหน"** จึงยังคงมุ่งมั่นทำงานอย่างดีที่สุด

ส่วนคนเหล่านั้น วันหนึ่งย่อมรู้สึกได้เองเมื่อธรรมชาติไม่เคยไว้หน้าใครทั้งสิ้น และยังยิ่งปล่อยเนิ่นนานไปก็ย่อมได้รับความเจ็บปวดเพิ่มขึ้นเป็นธรรมดา ส่วนผู้ซึ่งเข้าถึงสังขธรรมแล้วคงไม่คิดซ้ำเติมคนอื่น โดยที่รู้ว่าจะทำให้ตนจำต้องสูญเสียคุณค่าซึ่งสั่งสมมาแล้วไม่ว่ามากหรือน้อย โดยที่ไม่อาจหวนกลับไปเริ่มต้นสร้างใหม่ได้

อนึ่ง แม้ว่าผู้เขียนเรื่องนี้จะเริ่มต้นจับงานพัฒนาและอนุรักษ์กล้วยไม้มาแต่แรก โดยมีเหตุผลเปลี่ยนค่านิยมของคนในสังคมซึ่งเคยเห็น**"อาหารใจเป็นของเล่นสำหรับเศรษฐี"** ซึ่งอาจทำให้หลายคนมองด้วยความรู้สึกที่ว่า **"เป็นเพียงงานชิ้นเล็ก ๆ ซึ่งเกิดขึ้นภายในมุมแคบ ๆ "**

อย่างไรก็ตาม ใคร่ขออนุญาตเรียนว่า งานชิ้นนี้ มุ่งมองถึงคนมาแต่เริ่มแรก ดังนั้นหากเห็นสังขธรรมของคนย่อมไม่มีคำว่าแคบหรือกว้างและเล็กหรือใหญ่อยู่ในรากฐานความรู้สึก และลึกซึ้งยิ่งกว่าคำว่า**"กล้วยไม้"** หากสามารถมองเห็นความจริงน่าจะพบว่า **"คนมุ่งพัฒนาคุณภาพคนทั่วไปอย่างปราศจากการเลือกพวกเลือกกลุ่ม โดยที่ถือว่าคือเพื่อนร่วมชีวิตและโลกมาแต่เริ่มแรก"**

แม้มาถึงช่วงนี้ เวลาจะผ่านพ้นมาแล้วไม่น้อยกว่า 50 ปี แต่บทความเรื่องนี้ ก็มีเหตุผลเกิดจาก

อุดมการณ์ซึ่งสืบสานมาแต่อดีต โดยไม่ยอมให้อิทธิพลจากรูปวัตถุซึ่งแฝงอยู่ในกระแสสังคมกลบกลืนไปได้ หากช่วยให้
คนมองเห็นสังขรณ์ของคนร่วมกับสังคมเล็กซึ่งยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่อาจแลกได้ด้วยวัตถุหรือซื้อหาด้วยเงิน หากให้ความ
รู้และแนวคิดซึ่งเชื่อว่าน่าจะมีค่าสำหรับชีวิตหนึ่ง ที่เปลี่ยนจากการให้ผู้อื่นมาสู่วิถีทางซึ่งมุ่งค้นหาความจริงให้ถึงที่สุด

โดยเหตุที่ ประสบการณ์ทั้งหมดได้ช่วยหล่อหลอมรากฐานตัวเอง ให้แนวคิดที่ใช้มองปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเริ่ม
จับจากจุดใด สามารถสานถึงทุกเรื่องได้อย่างเป็นธรรมชาติ แม้ในช่วงหลัง ๆ มักมีผู้กล่าวว่า **"ผู้เขียนออกมาทำ
นอกเรื่อง"** บ้างก็ถามว่า **"ยังทำเรื่องกล้วยไม้อยู่หรือเปล่า"** ซึ่งตนก็ตอบว่า**"ผมยังไม่ได้เปลี่ยนไปไหน แต่อาจลึก
และกว้างกว่าเก่ามากขึ้น"** บางครั้งก็เสริมต่อไปอีกว่า **"ท่านเห็นผมปลูกต้นไม้ในขณะที่ต้นยังเล็ก โดยที่มีใบเพียงคู่
เดียวและมีกิ่งเดียว ครั้นมาถึงช่วงนี้หากยังมองว่าต้นไม้ต้นนั้น จะต้องมีการรูปร่างอย่างที่เห็นเมื่อ 30-40 ปีที่ผ่านมา
แล้ว ทั้งผมและต้นไม้คงไม่ใช่สิ่งมีชีวิตและวิวัฒนาการเป็นแน่"**

ในขณะที่อีกด้านหนึ่งก็มักสะท้อนความรู้สึกออกมาให้เห็นความจริงว่า ผู้เขียนทำเรื่องกล้วยไม้อย่างเดียวมา
โดยตลอด จนกระทั่งเห็นหน้าครึ่งใจมองเป็นภาพกล้วยไม้กันไปแทบจะหมด บางครั้งเดินผ่านคนจำนวนมากก็อาจได้
ยินเสียงกระซิบกันผ่านมา เข้าหูว่า **"นั่นอาจารย์กล้วยไม้"**

สิ่งดังกล่าวเสมือนเป็นเสียงครุหรือ**"เสียงแห่งความจริง"**ที่สอนให้รู้ว่า คนส่วนใหญ่ในสังคมตกอยู่ในสภาพ
ยึดติดรูปแบบอย่างกว้างขวาง และหากมองภาพรวมทั้งหมดจะรู้ต่อไปอีกว่า **"ทุกสิ่งย่อมมีสองหัวเป็นธรรมชาติ"** แต่
ความสมบูรณ์ของภาพรวมก็น่าจะมีส่วนที่เชื่อมโยงถึงกันอยู่ตรงกลาง เพื่อให้สังคมสามารถรวมตัวกันเป็นหนึ่งเดียวได้

การที่คนส่วนใหญ่ตกอยู่ในสภาพยึดติดรูปแบบ หากมองที่รากฐานก็คือ**"ขาดการคิดได้อย่างอิสระ"** ซึ่งกรณีนี้
น่าจะถือเป็นธรรมชาติของคนในสังคมที่เรียกกันว่า**"คดียัทธนา"** ทำให้ร่วมมือร่วมใจกันจากความจริงใจได้ยากเนื่อง
จากขาดรากฐานซึ่งควรหยั่งลงลึกซึ่ง การก้าวไปข้างขึ้นเป็นอีกด้านหนึ่งจึงหวังความมั่นคงได้ยากเช่นกัน ดังจะพบ
กับบทเรียนที่เป็นความจริงคือ **"ปัญหาเศรษฐกิจ"** และหากนำเอาความคิดในการแก้ไขดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบันมา
วิเคราะห์ ทำให้พบว่ายังคงวนเวียนอยู่เพียงด้านบนโดยที่ไม่อาจลงถึงรากฐานอย่างเห็นได้ชัด

"หากสามารถมองปัญหาต่าง ๆ ซึ่งพบรูปแบบหลากหลายอยู่รอบตัวเราทุกคนอย่างสานถึงกันได้หมดทุกเรื่อง"
น่าจะพบความจริงเองว่า สิ่งทีกล่าวนำมาแล้วทั้งหมดทำให้เกิดขึ้นกับเรื่องของต้นหมากรากไม้เท่านั้นไม่ ถ้าบุคคล
ใดสนใจศึกษาโดยที่นำมาวิเคราะห์อย่างลึกซึ้งย่อมพบได้จากทุกเรื่อง ซึ่งประเด็นนี้หากมองเห็นความจริงย่อมทวน
กลับไปอ่านถึงบุคคลผู้มองได้ว่า ไม่ได้ยึดติดอยู่เพียงภาพของเปลือกนอก หากสามารถมองผ่านเข้าไปถึงคนจนกระทั่ง
สามารถเข้าใจได้แล้ว

**"ภาวะยึดติดที่เกิดจากรากฐานความรู้สึกของแต่ละคน มีเหตุและผลสืบเนื่องมาจากการถูกครอบงำโดย -
อิทธิพลรูปวัตถุ"** ดังนั้นจึงใคร่ขอฝากแง่คิดจากหลักธรรมไว้ว่า **"บุคคลผู้ปล่อยชีวิตตัวเองให้ยึดติดอยู่กับรูปวัตถุ แม้-
กระทั่งเงิน ไม่ว่าจะคนจะสามารถก้าวขึ้นไปสู่ความใหญ่โตหรือร่ำรวยแค่ไหน ในที่สุดย่อมจำต้องถูกอิทธิพลเงินและ
วัตถุกำหนดให้คับไป เพราะผลสะท้อนจากสิ่งดังกล่าวเป็นสังขรณ์ไม่ว่าเร็วหรือช้า"** ดังเช่นคำกล่าวจากชนรุ่นก่อน
ซึ่งเคยกล่าวฝากลูกหลานไว้ให้นำไปคิดว่า**"หมอย่อมตายเพราะงู"**

ดังนั้นการมองในลักษณะทวนกลับซึ่งเกิดจาก**"การทบทวนตัวเองเป็นธรรมชาติ"**ย่อมนำไปสู่ภาวะสร้างสรรค์
ที่ช่วยให้ตนมั่นคงอยู่ได้ และหากมีคุณลักษณะดังกล่าวกว้างขวางมากขึ้นย่อมมีส่วนช่วยให้สังคมมีโอกาสพัฒนาตนเอง
ไปให้มองเห็นความหวังชัดเจนนยิ่งขึ้นเสมือนเป็นเงาตามตัว ดังนั้นผู้เฒ่าผู้เฒ่าจึงมุ่งมั่นทำงานเพื่อหวังสิ่งสมสิ่งอันทรงคุณ-
ค่าไว้ให้เป็นมรดกตกทอดสู่ชนรุ่นหลัง หากมั่นคงอยู่ได้ย่อมช่วยสลายกระแสอันไม่พึงประสงค์ให้ลดน้อยลงไปตามเหตุ

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จในประเด็นหลังยังหาใช่สิ่งสำคัญเท่ากับการมุ่งปฏิบัติได้อย่างมั่นคง โดยไม่หวั่น
ไหวต่อผลสำเร็จหรือไม่จากสิ่งซึ่งอยู่นอกตัวเอง หากช่วยให้ตนมีโอกาสเรียนรู้ความจริงลึกซึ้งยิ่งขึ้น อย่างน้อยก็
ไม่ทำให้รากฐานตนเองซึ่งถือสังขรณ์มาแล้วจำต้องสูญเสียไปเพราะการคิดการกระทำของตน โดยที่ควรถือว่า
คือภาวะสูญเสียซึ่งสำคัญที่สุด

หากเข้าใจความจริงของกระแสจากสรรพชีวิตและสิ่งทั้งหลายที่มีเหตุมีผลเชื่อมโยงถึงกันหมด ย่อมมองเห็นจากรากฐานตัวเองได้ว่า **"สิ่งซึ่งเป็นปัญหาเท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมด ถือเป็นธรรมชาติของแต่ละคน จึงไม่น่ามาคิดใจให้เกิดความท้อถอย"** หากนำมาพิจารณาเพื่อ เริ่มต้นใหม่อีกรอบหนึ่งโดยใช้ความจริงในอดีตเป็นบทเรียน ย่อมช่วยให้อก้าวต่อไปด้วยความสุขุมและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ในบรรดาผู้สนใจต้นไม้ แม้เริ่มต้นจากกล้วยไม้ก่อนอื่น หรือใครจะเริ่มจากอะไรก็ได้ย่อมถือเป็นธรรมชาติของแต่ละคน หากมุ่งมั่นรักษาความเป็นตัวของตัวเองไว้ได้อย่างมั่นคง และมุ่งปฏิบัติจากเหตุซึ่งมีอยู่แล้ว ย่อมมีผลชำระล้างภาวะยึดติดโดยมีภาวะหลากหลายของเพื่อนมนุษย์เป็นครูอย่างสำคัญ เมื่อเวลาผ่านไปย่อมส่งผลให้เปิดกว้างและลึกซึ้งยิ่งขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ช่วยให้เห็นถึงพันธู์ไม่ทุกรูปแบบอย่างปราศจากการเลือกที่รักมักที่ชัง

แม้มองภาพภายในสังคมอย่างรวม ๆ น่าจะพบความจริงซึ่งมีทั้งผู้ปลูกต้นไม้เป็นงานอดิเรกด้วยใจรักที่จะเรียนรู้ความจริง และผู้ที่ปลูกต้นไม้เป็นงานอาชีพซึ่งหากมีรากฐานเจริญขึ้นมาจากใจรักย่อมบังเกิดความมั่นคงยั่งยืน ดังนั้นจึงควรถือว่า กระแสที่เชื่อมโยงถึงกันน่าจะมีค่าสำคัญเหนือกว่า

แต่จากสภาพที่เป็นจริงในสังคมไทยกลับพบว่า ส่วนใหญ่กลับถึงกันได้ยาก ทำให้เกิดการสูญเสียโอกาสขึ้นทั้งสองด้าน โดยเฉพาะด้านซึ่งสูญเสียมากกว่าคืองานอาชีพ และอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเห็นได้ชัดเจนคือ บนพื้นฐานอาชีพมีการเน้นความสำคัญของรูปวัตถุอย่างไม่ละลด ดังจะพบคำว่า **พืชเงิน พืชทอง ชูทองบนพื้นดิน และปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ชนิดนั้นชนิดนี้แล้วจะร่ำรวย** โดยที่คิดว่าคือการสร้างสรรค์

บุคคลซึ่งยืนอยู่ในด้านที่คิดได้อย่างอิสระช่วยยั้งมองเห็นปัญหาได้ลึกซึ้งย่อมเห็นความจริงว่า คือกระแสที่มุ่งทำลายความเป็นคน ซึ่งมีเหตุมีผลสานถึงการทำลายเศรษฐกิจซึ่งควรจะต้องยึดความจริงที่รากฐานตนเองเป็นที่ตั้งเพื่อหวังความสำเร็จซึ่งมีความมั่นคงอยู่ที่รากฐาน ทั้งของตนเองและสังคมร่วมกันเป็นหนึ่งเดียว

หลักธรรมชาติหรือหลักความจริงได้ชี้ไว้อย่างชัดเจนว่า ถ้าอยากให้อำนาจย่อมพบกับความล้มเหลว และอยากทำให้ดีย่อมทำไม่ได้ดี เนื่องจากความอยากหากมีมากขึ้นย่อมทำลายความเป็นผู้รู้เหตุรู้ผล การที่จะทำได้ดีจำเป็นต้องทำจากความรักความสนใจซึ่งหาใช่เน้นอยู่กับสิ่งซึ่งตนทำ หากควรเรียนรู้จากเพื่อนมนุษย์เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบที่พึงมีต่อเพื่อนมนุษย์อย่างสำคัญด้วย ซึ่งจำเป็นต้องเป็นผู้สูงส่งและสู้ปัญหาและนำความจริงมาคิดค้นหาเหตุและผลในแต่ละช่วงให้ถึงที่สุด

เนื่องจากคนท้องถิ่นส่วนใหญ่ในปัจจุบัน และมองหายังมีโอกาสมากขึ้น สูญเสียสิ่งดังกล่าวแล้วหรือไม่มีใช้ ที่เป็นเหตุทำให้ภาวะเศรษฐกิจทรุดหนักจนกระทั่งทำให้รู้สึกว่ายังไม่อาจฟื้นคืนสู่สภาพอันควรอยู่ได้ด้วยเหตุและผล ทำให้เสี่ยงต่ออันตรายซึ่งอาจเกิดขึ้นได้จากภายในหรือภายนอกกัน แต่ที่สานถึงกันในที่สุค

ภาพสะท้อนจากความจริงเท่าที่เห็นได้จากพฤติกรรมซึ่งสะท้อนความคิดในการแก้ไขปัญหา ที่มุ่งไปโทษสภาวะจากต่างถิ่นต่างชาติ รวมทั้งวิ่งไปเกาะเงินและวัตถุซึ่งมีชนต่างชาติเป็นฝ่ายถืออิทธิพลอย่างเห็นได้ชัด แสดงถึงการย่อหย่อนด้วยรากฐานการพึ่งตนเองอย่างถึงที่สุดแล้ว

กับอีกประเด็นหนึ่งซึ่งมองเห็นชัดเจนคือ **นำเอาการคิดแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจไปฝากไว้กับคนในกลุ่มซึ่งเรียนเรื่องการเงินมาจากบรรยากาศการจัดการศึกษา ทำให้ขาดการลงถึงการศึกษาในด้านธรรมชาติซึ่งควรเป็นเรื่องของชีวิตคนทุกคนในสังคม โดยเฉพาะเน้นที่คนระดับล่างซึ่งเป็นพื้นฐาน เศรษฐกิจที่แท้จริงตามสังขธรรม"** จึงทำให้ยังมองไม่เห็นว่าจะมีการแก้ไขปัญหา เศรษฐกิจอย่างถึงรากฐานจริง หากมุ่งต่อไปสู่สภาพซึ่งอาจกล่าวได้ว่า **"หมองยอมตายเพราะงู"** ชัดเจนมากขึ้น

อิทธิพลธรรมชาติเป็นสิ่งที่ไม่มีใครฝืนได้ และวิถีทางซึ่งอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติย่อมมีสองด้านที่ควรสานถึงกัน โดยเฉพาะด้านซึ่งอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติอันบริสุทธิ์เนื่องจากปลอดภัยของมนุษย์แล้ว หากยังคงมีอยู่ย่อมช่วยให้ทุก

สิ่ง สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ตามเหตุและผล

ส่วนอีกด้านหนึ่งคือ**"ด้านการจัดการ"**ย่อมมีเงื่อนไขผูกติดอยู่กับกิเลสภายในรากฐานจิตใจคนไม่มากนักน้อย ซึ่งถือเป็นธรรมชาติของมนุษย์ปุถุชน หากด้านนี้มีอิทธิพลเหนือกว่า ย่อมรู้ได้ว่า การกระทำของมนุษย์มีเหตุมีผลกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างให้ตกต่ำลงไปเป็นสังขธรรมที่ไม่อาจปฏิเสธได้

ดังนั้น ในช่วงซึ่งคนในสังคมมีกิเลสหนามากขึ้น ทำให้คิดและมองปัญหาอันควรมีเหตุผลสืบสานมาจากรากฐานที่อิสระและเป็นกลาง จำต้องปรับเปลี่ยนตัวเองมาเป็นกระแสซึ่งมีน้ำหนักถ่วงทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งอยู่ร่วมกันอย่างมีเหตุมีผลถึงซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการธรรมชาติตกต่ำลงมาทั้งหมด จนกว่าจะถึงจุดเกิดความรู้สึกได้จากรากฐานจริง จึงจะหวนกลับมาค้นหาความจริงที่ตัวเองและมองเห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

ซึ่งแน่นอนที่สุด พึงต้องได้รับบทเรียนซึ่งมีน้ำหนักแรงพอที่จะสามารถชำระล้างกิเลสซึ่งเป็นเปลือกนอกออกไปเป็นช่วง ๆ จากพื้นฐานธรรมชาติจนถึงระดับหนึ่งอันถือเป็นที่สุด จึงจะช่วยให้สามารถมองเห็นความจริงจากรากฐานจริงของแต่ละคน และขยายขอบข่ายออกสู่มุมกว้างมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าปัจจุบันจะมีผู้รู้สึกว่าสังคมตกต่ำลงไปเรื่อย ๆ แต่ความจริงก็ได้ชี้ไว้ชัดเจนว่า **"ไม่มีสิ่งใดที่เป็นไปด้านเดียว หรือร้ายทั้งร้าย"** ผู้ที่เชื่อแล้วในสังขธรรมจึงเชื่อว่า **"ยังคงมีผู้สนใจปลุกต้นไม้ จากจิตวิญญาณความรักโดยที่มีความจริงใจเป็นพื้นฐานรวมอยู่ในสังคมด้วย"** แม้ว่าในช่วงที่ผ่านมาอาจไม่ปรากฏตัวให้คนทั่วไปมองเห็นได้ชัดเจน และโดยธรรมชาติของผู้ที่มีความรักจริง ย่อมไม่แสดงตัวอย่างขาดเหตุผล

อนึ่ง การที่บุคคลผู้มีความศรัทธาอันพึงปรารถนา ดังกล่าวจะปรากฏตัวออกมา น่าจะมีเหตุสืบเนื่องมาจากสองประเด็นเป็นอย่างน้อย ประเด็นแรกผู้สนใจแสวงหาพึงต้องสะท้อนการปฏิบัติที่ตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ ทำให้เกิดความรู้สึกศรัทธาจากอีกด้านหนึ่งจนเป็นที่มั่นใจได้ชัดเจนถึงระดับหนึ่งแล้ว

ส่วนประเด็นที่สอง น่าจะมีเหตุสืบเนื่องมาจากผลกระทบโดยสภาพแวดล้อมซึ่งเปลี่ยนแปลงไปสู่ปลายเหตุสุด ๆ ทำให้เกิดความเคียดร้อนหนักมากยิ่งขึ้นจากทุกด้าน ช่วยให้คนทั่วไปหวนกลับมาบำเพ็ญปฏิบัติสู่วิถีทางที่สร้างสรรค์อย่างแท้จริง ซึ่งประเด็นนี้หมายถึงการมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างสู่มุมกลับอย่างเป็นธรรมชาติ ดังที่หลักธรรมได้ชี้ไว้ว่า **"จงมองทุกสิ่งให้เห็นได้ถึงแง่ดี"** ช่วยให้เกิดความรักความจริงใจต่อต้นไม้และสานถึงความรักความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์โดยเน้นความสำคัญที่คนระดับล่างซึ่งเป็นฐานและเยาวชนซึ่งเป็นอนาคต ชัดเจนยิ่งขึ้นกว่าเก่า

ผู้เขียนเคยกล่าวไว้ ณ ที่ต่าง ๆ แต่ช่วงเริ่มแรกของข้อเขียนนี้ก็ยัมนำมาชี้ความสำคัญไว้คือว่า **"บุคคลใดรักต้นไม้จริง ย่อมสานความรักความจริงใจถึงเพื่อนมนุษย์อย่าง เป็นธรรมชาติ"** หรืออาจมองมาจากอีกมุมหนึ่งได้เช่นกันว่า **"บุคคลใดที่แสดงออกว่ามีความรักความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ย่อมสานกระแสให้อ่านได้ถึงความรักความจริงใจต่อต้นไม้ รวมทั้งทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งอยู่ร่วมกระบวนการเดียวกันอย่าง เป็นธรรมชาติ"** ส่วนผู้ซึ่งปากกล่าวว่ารักต้นไม้ แม้รักสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างจำเพาะเจาะจง แต่ยังไม่ละจากพฤติกรรมที่สะท้อนให้อ่านได้ถึง การเอาโรคเอาเปรียบผู้อื่นย่อมสะท้อนให้รู้ความจริงได้ว่า ความรักของคนลักษณะนี้มีการปฏิบัติที่แอบแฝงไว้ด้วยประโยชน์ส่วนตนเป็นธรรมชาติ หากไม่ได้รับสิ่งซึ่งตนคาดหวังไว้ในส่วนลึก ย่อมไม่อาจมั่นคงอยู่ได้จึงเลิกราไปในที่สุดโดยมีข้ออ้างต่าง ๆ

แม้การอนุรักษจากคนในด้านที่ขาดความจริงใจต่อเพื่อนมนุษย์ ย่อมมีการใช้อำนาจทำลายคนอื่น ยิ่งเป็นคนระดับล่างซึ่งด้อยอำนาจกว่าตน ซึ่งมีเหตุผลขัดกับหลักธรรมชาติที่นำมากล่าวไว้แล้ว ซึ่งจริง ๆ แล้วน่าจะเข้าใจได้อย่างชัดเจนว่าคือ **"คนทำลายคนชาติเดียวกันเดียวกันกับตน ดังจะพบพฤติกรรมได้จากการจับกุมชาวบ้านซึ่งนำต้นไม้ป่ามาขาย"** บุคคลที่สามารถมองถึงมุมกลับได้เท่านั้นที่จะสามารถเห็นความจริงในประเด็นนี้ได้อย่างชัดเจน จึงสรุปประเด็นนี้ได้ว่า **"เอาคนที่ขาดจิตวิญญาณความรักต้นไม้แต่มุ่งหวังอย่างอื่นมาทำหน้าที่อนุรักษ์ จึงยิ่งส่งผลทำลายหนักขึ้น อีกทั้งสานถึงการทำลายคนทั้งชาติทั้งหมดอันได้ในที่สุด"**

หากมองเห็นทุกสิ่งทุกอย่างที่มีเหตุมีผลสานถึงซึ่งกันและกันเป็นกระบวนการ น่าจะเข้าใจได้ถึงความจริงว่า

การมองเห็นไม่โดยไม่ลืมความสำคัญของคน ร่วมกับการนำปฏิบัติซึ่งมุ่งหวังสร้างประโยชน์สุขให้กับมนุษย์ทุกรูปลักษณะอย่างปราศจากการเลือกพวกเลือกกลุ่ม รวมถึงทุกชาติภาษา เท่าที่เข้ามาให้โอกาสสนสัมผัสได้ตามเหตุและผล อีกทั้งมีการใช้ความคิดซึ่งตนมีอยู่แล้วเพื่อกันหาความจริงจากสิ่งซึ่งผ่านเข้ามาสู่วิถีชีวิตประจำวันอย่างต่อเนื่อง โดยมีอีกสิ่งหนึ่งซึ่งน่าจะถือว่ามีค่าที่สุดคือ ความมุ่งมั่นรักษารากฐานการพึ่งตนเองไว้อย่างแน่วแน่โดยไม่หวั่นไหวต่ออิทธิพลจากสิ่งภายนอก

ได้ช่วยให้คุณสามารถมองเห็นความจริงชัดเจเนียงขึ้นว่า เท่าที่การเปลี่ยนแปลงของสังคมรวมทั้งสรรพสิ่งทั้งหลายได้เป็นมาแล้ว มาถึงปัจจุบันน่าจะถึงช่วงซึ่งทวนกลับมาทำลายตัวเองคงจะพบได้จากทุกเรื่อง เริ่มจากความคิดคนซึ่งห่างจากพื้นดินอันถือเป็นแหล่งความรู้ถึงสังขธรรม จนทำให้ทวนกลับมาได้ยากยิ่งขึ้น หรืออาจกล่าวว่ามีสภาพที่**"หลุดออกไปนอกวงจรความจริง"** คำว่า**"คนรุ่นใหม่"** หากมองที่รากฐานความคิดจึงมีสภาพเช่นเดียวกันกับความหมายของ**"เนอในเก่าในเปลือกใหม่"** จนกว่าจะถึงจุดซึ่งล้างกันไปแล้วเริ่มต้นกันใหม่

อย่างไรก็ตาม ในเมื่อทุกคนมีทั้งร่างกายกับชีวิตและจิตวิญญาณซึ่งธรรมชาติให้ร่วมกันมาทั้งสองด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง**"จิตวิญญาณถือเป็นรากฐานจริงแห่งปัญญา"** ส่วนด้านร่างกายถือเป็นวัตถุ ดังนั้น**"การใช้จิตวิญญาณที่มีอยู่ช่วยให้ช่วยให้เจริญอกงามและแหลมลึกยิ่งขึ้น ส่วนร่างกายยิ่งใช้ก็ยิ่งเสื่อมสลายมากขึ้น"** มาถึงช่วงหลัง ๆ ทำให้เริ่มมองเห็นความจริงได้ชัดเจเนียงขึ้นเป็นลำดับว่า แม้ใครจะกล่าวว่าสังคมทรุดต่ำลงไปแค่ไหน สิ่งซึ่งปรากฏเป็นความจริงย่อมเปิดโอกาสให้ตน เรียนรู้สังขธรรมลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ความเลวร้ายจึงหาใช่เป็นความเลวร้ายด้านเดียวไม่ หากช่วยให้เรามองเห็นความดีงามได้อย่างลึกซึ้ง ถ้าแต่ละคนมองเห็นโอกาสที่จะใช้ความเลวร้ายเป็นครูสอนให้ตนมองเห็นความดีที่แท้จริงได้

คำตอบที่น่าจะถือว่ามีค่าความจริงโดยแท้ คงได้แก่ความบทหนึ่งซึ่งกล่าวไว้ว่า **ทุกสิ่งทุกอย่างอยู่ที่ตัวเอง จึงน่าจะสนใจค้นหาที่ตัวเองก่อนคิดจะมุ่งไปหาที่อื่นใดทั้งสิ้น แม้การศึกษาทุกสาขารวมถึงธัมมะด้วยเช่นกัน.**